

Türkçedeki gelenek, görenekler Kırgızlarda *kaada-salt* kelimesi ile verilir. Ayrıca Türkçedeki örf ve adet kelimeleri de Kırgızcada *ürp-adat* şeklinde aynı anlamı içermektedir. *Kaada-salt* kavramı daha geniş anlamalı olup tıpkı Türkçede gelenek gibi “bir kuşaktan diğerine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi, daha geniş anlamda maddi olmayan kültürdür”. Gelenekler, örf-adetleri, görenek ve halk inançlarını da kapsamaktadır. Örf-adetler, anlamca daha dar olup, sadece gündelik hayatla ilgili aile fertleri arasındaki muameleleri içerir. Görenekler ise “eskilerden görülerek yapılan, deneme sonucunda hasıl olan alışkanlıklardır”. Görenekler Kırgızlarda “kaada” kelimesi ile verilir. *Kaada, salt* kadar sıkı tutulmasa bile, insanların toplumsal ilişkilerin kolaylaştırmada belirgin rol oynar. Komşuluk ilişkileri, hasta ziyaretleri, tanışma ve vedalaşmada, geleneklerin yerini getirildiği sırada insanların tutumlarını belirlemede saklanan davranış biçimleridir.

Doğumla İlgili Gelenekler

Bir çok Türk toplumunda olduğu gibi Kırgızlarda da evliliğin anlamı çocuk sahibi olma, soyun devamını sağlama ile ilgilidir. Çocuğu olmayanlar büyük sıkıntı yaşarlar, kendini toplumdan dışlarlar. Örneğin, çok sağlam aile yapısına sahip Kırgızlarda boşanmanın en çok sebebi çocuk sahibi olamamaktır. O nedenle ailede çocuk sayısı genelde en az üçtür. 5- 6 çocuk sahibi olmak normal sayılır. O nedenle çocuk doğumu ile ilgili bir çok gelenek çok eskiden beri koruna gelmiştir.

Çocuğun doğması her yerde olduğu gibi Kırgızlarda da çok sevinçli bir olaydır ve çeşitli kutlamalar, geleneksel merasimlerin yerine getirilmesi ile bu olay daha da şenlendirilir. Sırasıyla sayacak olursak, **at koymoy** “ad verme”, **centek** “çocuğun doğması nedeniyle verilen ziyafet”, **beşik toy** “çocuğu beşiğe koyma geleneği ve onunla ilgili verilen ziyafet”, **kırkın çıgarmay** “çocuğun doğumundan sonra kırkıncı gününde kadınların onu kırk kaşık suda yıkaması ve arkasından belli merasimlerin yerine getirmesi ile eşlik edilen gelenek”,

Umay Ene. Kırgızlarda bebeğin ve lohusanın koruyucu meleği olarak Umay Ana görülür. Çocukların poposundaki mavı izlere de Umay Ana işareti denir. Çocuğu yıkarken, belerken veya hastalığı sırasında tedavi ederken her zaman “benim elim değil, Umay Ana eli” diye yaklaşırlar. Onun iyileştirici, koruyucu gücüne inanılır, yalnız bırakırken ona emanet edilir, çocuğun yüzü yıkanmadığı günlerde “zaten Umay Anası her gün yıkıyor” derler.

Albarstı. Umay’ın zıddı da kötü ruhlu Albarstı (Albastı)’dır. Albarstı bütün Türklerin bugüne kadar yaşatılan inançlarında vardır. Kırgız mitolojisine göre o, ince uzun boylu, benzi sarı, uzun saçları karışmış bir kadın kılığındadır. Albarstı doğuma, insanların çoğalmasına karşıdır. Doğum sırasında lohusanın ciğerini alıp suya atmaya çalışacağı, dolayısıyla kadının ölümüne sebep olacağına inanıldığından eskiden beri buna mani olacak tedbirler alınmıştır.

Umay Ene. Kırgızlarda bebeğin ve lohusanın koruyucu meleği olarak Umay Ana görülür. Çocukların poposundaki mavı izlere de Umay Ana işareti denir. Çocuğu yıkarken, belerken veya hastalığı sırasında tedavi ederken her zaman “benim elim değil, Umay Ana eli”

diye yaklaşırlar. Onun iyileştirici, koruyucu gücüne inanılır, yalnız bırakırken ona emanet edilir, çocuğun yüzü yıkanmadığı günlerde “zaten Umay Anası her gün yıkıyor” derler.

Albarstı. Umay’ın zıddı da kötü ruhlu Albarstı (Albastı)’dır. Albarstı bütün Türklerin bugüne kadar yaşatılan inançlarında vardır. Kırgız mitolojisine göre o, ince uzun boylu, benzi sarı, uzun saçları karışmış bir kadın kılığındadır. Albarstı doğuma, insanların çoğalmasına karşıdır. Doğum sırasında lohusanın ciğerini alıp suya atmaya çalışacağı, dolayısıyla kadının ölümüne sebep olacağına inanıldığından eskiden beri buna mani olacak tedbirler alınmış. Örneğin Anadolu Türklerinde de görüldüğü gibi doğum sırasında kaplarda ağzı açık su koymazlar. Albarstının demirden korktuğu sanılır ve lohusanın yastığının altına metal cisimler koyulur. Albarstını sadece kartal görebileceği için doğum zorlaşırsa eve kartal getirilmiş. Eskiden *Kuuçu* adı verilen özel yetenekli insanlar da Albarstıları görebiliyor ve kovalıyorlarmış. Onu yakalayıp saçlarından bir tutam kesip alanlar olursa, Albarstı saçını geri almak için onların dediklerini yapar, sülalesine yaklaşmazmış.

Kaynaklar:

- Киселев С.В. Древняя история Южной Сибири. – М., 1951.
Бичурин Н.Я. Собрания сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. Т. I. – М.-Л., 1950.
Кызласов Л.Р. История Южной Сибири в средние века. – М., 1984.
Taskin V.S. Materialı po istorii syunnu (po kitayskim istoçnikam). Vıp. I.- M., 1968.
Kyuner N.V. Kitayskie izvestiya o narodah Yujnoy Sibiri, Tsentralnoy Azii i Dalnego Vostoka. – M., 1961.
Melioranskiy P. Pamyatnik v çest Kyul – tegina // Zapiski Vost. Otd. Russk. Arheologičeskogo obşestva. T. XII. Spb., 1899.
Malov S.E. Pamyatniki drevnetyurkskoy pismennosti. – M.-L., 1951. S.36.
Bernştam A. İstoričeskoe proşloe kirgizskogo naroda. – Frunze, 1942. S.11-13.
Karaev Ö. Pamyatnik v çest ‘Kırgızskogo sina’ v Sudji. // Vostoçniye avtorı o kirgizah.- Bişkek: Kırgızstan, 1994.
Vasilyev D.D. Grafiçeskiy fond pamyatnikov tyurkskoy runičeskoj pismennosti Aziatskogo areala. – M., 1964.
Radloff W.W. Die altturkischen İnschribten in der Mongolei. I und II Lief. St. Pbg. 1894.
Karayev Ö. Vostoçniye avtorı o kirgizah. Bişkek: Kırgızstan, 1994.
Кычанов Э.И. Кочевые государства от гуннов до манчжуров. – М., 1997.
Ploskih V.M., Cunuşaliev D.D. İstoriz Kırgızov i Kırgızstana. – Bişkek: Paritet İfo, 2009.